

II БОБ. «ИЖТИМОЙ ПРОФИЛАКТИКА НАФТАЛИГИ»НИ О‘ТКАЗИШНИНГ МАҚСАДИ ВА АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ

1. Республика маҳаллаларида «Ижтимоий профилактика нафталиги»ни о‘тказишдан асосий мақсад:

(а) маҳаллаларда ижтимоий профилактика самарадорлигини ошириш орқали ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олиш;

О‘збекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 29 ноябрдаги ПФ-27-сон Фармони билан тасдиқланган «О‘збекистон Республикасининг Жамоат хавфсизлиги концепцияси» ва бошқа бир қатор ҳужжатларга мувофиқ юртимизда ҳуқуқбузарликларни барвақт олдини олиш мақсадида ижтимоий профилактикани амалга оширишнинг аниқ механизмлари белгиланди, уни йо‘лга қо‘йишда «Е-ижтимоий профилактика» ахборот тизими жорий қилинган. О‘збекистон Республикаси Президентининг «Маҳалла институтининг жамиятдаги ролини тубдан ошириш ва унинг аҳоли муаммоларини ҳал этишда биринчи бо‘ғ‘ин сифатида ишлашини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар то‘ғ‘рисида»ги 2023 йил 21 декабрдаги ПФ-209-сон Фармони билан жамоатчилик асосида фаолият юритадиган «маҳалла еттилиги» ташкил этилди. Бугунга қадар маҳаллаларда ижтимоий профилактика самарадорлигини ошириш орқали ҳуқуқбузарликларнинг барвақт олдини олишда маҳалла еттилиги фаол иштирок этиб келмоқда.

«Ижтимоий профилактика ҳафталиги», бу – республика маҳаллаларида ижтимоий профилактика тадбирлари самарадорлигини оширишга қаратилган ҳафталикнинг ташкилий, амалий, услубий ва бошқа чора-тадбирлари мажмуасидир. Эндиликда О‘збекистон Республикаси Президентини 2026 йил 5 январдаги «Республика маҳаллаларида хавфсиз муҳитни яратиш йўналишида яхлит манзилли ишлаш тизимини жорий этишга қаратилган қўшимча чора-тадбирлар то‘ғ‘рисида»ги ПҚ-1-сон қарорига асосан ижтимоий профилактикани амалга ошириш вазифалари юқори ва о‘рта бо‘ғ‘ин давлат ҳокимияти ва бошқа органларининг масъул шахсларига шахсан бириктирилди.

(б) ижтимоий профилактика объектларининг муаммоларини о‘рганиш ва ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш;

Маълумки, ижтимоий профилактика доирасида маҳаллада ҳоли орасида ижтимоий, иқтисодий, психологик, ҳуқуқий ва бошқа муаммолар юзага келиши, шунингдек бундай муаммолар юзага келганда эса уларни ҳал этиш орқали ҳуқуқбузарликларнинг сабаблари ва уларнинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф этишга қаратилган ижтимоий-иқтисодий, ташкилий, ҳуқуқий, психологик ёки тиббий чора-тадбирлар тушунилади. Бунда биринчи галда ижтимоий профилактика объектларининг муаммолари о‘рганилади. Бу борада О‘збекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2025

йил 1 декабрдаги «Жамоат тартибини сақлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги Нукумат қарорларини тизимлаштириш то‘ғ‘рисида»ги №754-сон қарори мавжуд. Ушбу қарорга «Обод ва хавфсиз маҳалла» тамойили асосида маҳаллаларда ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш тартиби то‘ғ‘рисида Низом 2-илова сифатида келтирилган, Низомга ко‘ра:

Ижтимоий профилактика объекти бўлган шахслар тоифасига қуйидагилар киритилган:

а) ҳуқуқбузарлик содир этиш эҳтимоли бўлган шахслар:

банд бўлмаган ёки доимий даромад манбаига эга бўлмаган ишсиз шахслар;

спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган шахслар;

қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа о‘йинларга ружу қо‘йган шахслар;

ғ‘айриижтимоий хулқ-атворли шахслар;

қаровсиз ва назоратсиз қолган вояга етмаганлар;

ишсиз ёшлар ва мактаб битирувчилари;

давлат ко‘магига муҳтож «ог‘ир» тоифадаги ёшлар;
(ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий ёки психологик ҳолатдан келиб чиққан ҳолда қо‘шимча давлат қо‘ллаб-қувватловига эhtiёж сезадиган, шу жумладан ижтимоий хавф гуруҳига кирувчи ёшлар тушунилади)

ҳуқуқбузарлик содир этишга мойиллиги боʻлган ёшлар;
ажрим ёқасига келиб қолган ва низоли оилалар;
ёрдамга муҳтож боʻлган ва оғʻир ижтимоий аҳволга
тушиб қолган хотин-қизлар;

мунтазам тазйиқ ва зоʻравонликка учраб келаётган
хотин-қизлар; (*Низомда шу тоифада берилган*)

жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган ва
профилактик ҳисобда турган шахслар;

оғʻир аҳволга тушиб қолган ва оғʻир аҳволга тушиб
қолиш хавфи юқори боʻлган шахслар;

тадбиркорлик фаолиятини бошламоқчи боʻлган
шахслар;

**б) ҳуқуқбузарликдан жабрланиш эҳтимоли боʻлган
шахслар:**

парваришга муҳтож ёлғʻиз кексалар;
ногиронлиги боʻлган ва оғʻир касалликка чалинган
шахслар.

Маълумот учун, 2025 йилда ишсизлик даражаси 5,5
фоиздан 4,9 фоизга тушди. Қарийб 1,5 миллион эҳтиёжманд
аҳоли камбағʻалликдан чиқди, илк бор 1 минг 435 та маҳалла
«камбағʻалликдан холи» ҳудудга айлантирилди. Маҳалла
еттилиги орқали кредит, субсидия, компенсация каби 100 дан
зиёд хизматлар орқали ижтимоий ҳимоянинг мутлақо янги
тизимини йоʻлга қoʻйган боʻлиб, натижада 8,5 миллиондан
зиёд одам камбағʻалликдан чиқди, ишсизлик 2 карра
қисқарди.

Юқоридаги ижтимоий профилактика объекти боʻлган шахслар муаммоларини аниқлаш қуйидаги усуллар орқали амалга оширилади:

ижтимоий профилактика объектлари қуйидагилар асосида аниқланади:

аҳолини «хонадонбай» оʻрганиш;

маҳалла фаоллари, уйбоши ва коʻчабошилар берган маълумотлар;

жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари;

жиноятнинг сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тоʻғʻрисида суриштирувчи, терговчи, прокурорнинг тақдимномаси;

ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар ва ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишга коʻмаклашувчи шахслар томонидан тақдим этилган маълумотлар;

оммавий ахборот воситалари, Интернет жаҳон ахборот тармоғʻи ҳамда ижтимоий тармоқлар орқали олинган маълумотлар;

манфаатдор давлат органлари ва ташкилотлари томонидан берилган бошқа маълумотлар.

Маҳалла еттилиги томонидан аҳолининг муаммоларини оʻрганиш боʻйича «Ягона саволнома» тоʻлдирилади.

(в) аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш, уларни соғʻлом турмуш тарзи ва спортга тарғʻиб қилиш;

Аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш, уларни соғ‘лом турмуш тарзи ва спортга тарғ‘иб қилиш — жамият тараққиёти учун муҳим йо‘налиш ҳисобланади. Бу фуқароларнинг қонунларга ҳурмат билан муносабатда бо‘лишини шакллантиради. О‘з ҳуқуқ ва мажбуриятларини билишга ёрдам беради. Соғ‘лом турмуш тарзи эса инсон саломатлигини мустаҳкамлайди. Спорт билан шуг‘улланиш жисмоний ва руҳий баркамолликни таъминлайди. Ушбу омиллар аҳолининг фаоллигини оширади. Натижада соғ‘лом, онгли ва масъулиятли жамият шаклланади.

Жамият аъзоларининг қонун ва ҳуқуқий меъёрлар ҳақидаги билимларини ошириш, уларга ҳурмат билан муносабатда бо‘лишни шакллантиришни англатади. Бу жараён фуқароларнинг о‘з ҳуқуқ ва мажбуриятларини билишига хизмат қилади. Нуқуқий онг юксалган жамиятда қонунбузарликлар камаяди. Нуқуқий маданият эса қонунларга итоат қилиш, адолат ва қонунийлик тамойилларига амал қилишда намоён бо‘лади. Бу орқали фуқароларнинг фаол фуқаролик позицияси кучаяди. Натижада жамиятда барқарорлик ва тартиб-интизом таъминланади. инсон саломатлигини мустаҳкамлашга қаратилган муҳим ижтимоий вазифадир. Бу жараён то‘ғ‘ри овқатланиш, жисмоний фаоллик ва зарарли одатлардан воз кечишни о‘з ичига олади. Спорт билан мунтазам шуг‘улланиш организмни бақувват қилади. Соғ‘лом турмуш тарзи касалликларнинг олдини олишга ёрдам беради. У инсоннинг иш қобилиятини оширади. Шунингдек, ёшларда

интизом ва масъулият ҳиссини шакллантиради. Жамиятда соғ'лом авлодни вояга етказишга хизмат қилади.

(г) фуқароларни жипслаштириш, маҳаллаларда соғ'лом муҳит яратиш ва фуқароларда маҳаллага дахлдорлик ҳиссини уйғ'отишдан иборат.

Фуқароларни жипслаштириш, маҳаллаларда соғ'лом муҳит яратиш ва фуқароларда маҳаллага дахлдорлик ҳиссини уйғ'отиш — жамият барқарорлигини таъминлашга қаратилган муҳим вазифадир. Бу о'зaro ҳурмат ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлайди. Маҳаллада тинчлик ва тартиб-интизомни таъминлайди. Аҳолининг жамоат ишларида фаол иштирокини оширади. Нар бир фуқаронинг масъулият ҳиссини кучайтиради. Натижада аҳил, фаровон ва барқарор жамият шаклланади.

Жамият аъзоларини умумий мақсад ва манфаатлар атрофида бирлаштириш жараёнидир. Бу о'зaro ҳурмат, ишонч ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлайди. Жипслик жамиятда ижтимоий барқарорликни таъминлайди. Фуқаролар о'ртасида ҳамкорлик ва бирдамлик кучаяди. Турли қараш ва фикрларга нисбатан бағ'рикенглик шаклланади. Натижада жамиятнинг ривожланиши ва тараққиёти тезлашади. Аҳоли о'ртасида тинчлик, о'зaro ҳурмат ва ҳамжиҳатликни таъминлашга қаратилган муҳим жараёндир. Бу соғ'лом турмуш тарзини қo'ллаб-қувватлашни о'з ичига олади. Ёшларни салбий таъсирлардан асрашга хизмат қилади. Oilалар о'ртасида аҳилликни мустаҳкамлайди. Қонунийлик ва тартиб-интизомни

таъминлайди. Натижада маҳаллада барқарор ва фаровон ҳаёт шаклланади. ҳар бир инсоннинг о‘з маҳалласи тақдирига бефарқ бо‘лмаслигини шакллантиришдир. Бу маҳалладаги муаммоларга масъулият билан ёндашишни англатади. Аҳолининг жамоат ишларида фаол иштирокини оширади. О‘зaro ёрдам ва ҳамжиҳатликни мустаҳкамлайди. Маҳалланинг ободончилиги ва тараққиётига ҳисса қo‘шишга ундайди. Натижада жипс ва фаол жамоа вужудга келади.

2.Республика маҳаллаларида о‘тказиладиган «Ижтимоий профилактика ҳафталиги»даги асосий вазифалар қуйидагилардан иборат:

(а) ижтимоий профилактика объектлари билан ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш учун хулосалар расмийлаштириш, ижрочиларга йo‘налтириш ва ижросини таъминлаш;

О‘збекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2025 йил 1 декабрдаги «Жамоат тартибини сақлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги Нукумат қарорларини тизимлаштириш то‘ғ‘рисида»ги №754-сон қарорга мувофиқ ижтимоий профилактика тадбирлари бо‘йича профилактика инспектори томонидан ахборот тизимида хулоса тайёрланади. Хулосада қуйидаги маълумотлар акс эттирилади:

ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар билан о‘тказилган профилактик суҳбатлар;

ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахсларнинг турмуш тарзи ва ижтимоий профилактика объектлари;

о‘з ваколатлари доирасида тегишли давлат органлари ва ташкилотларидан олинган ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар ва уларнинг оила аъзолари ҳақидаги маълумотлар. Хулоса асосида қуйидагилар то‘ғ‘рисидаги маълумотлар ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш учун ахборот тизими орқали тегишлилиги бо‘йича ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга юборилади. Маҳалла раиси ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга бириктириладиган шахслар билан маҳаллага бириктирилган давлат органлари ва ташкилотлари вакилларини жалб этган ҳолда ижтимоий профилактика тадбирлари ҳамкорликда ташкил этилишини таъминлайди.

(б) фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини ошириш, соғ‘лом турмуш тарзига жалб қилиш бо‘йича таъсирчан тарғ‘ибот кампанияларини олиб бориш;

фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтириш ҳамда уларни соғ‘лом турмуш тарзига кенг жалб этишга қаратилган ишлар мазмуни ифодаланган. Таъсирчан тарғ‘ибот кампаниялари орқали аҳолига қонунчилик талаблари, ҳуқуқ ва мажбуриятлар тушунтирилади. Бу эса фуқароларда қонунга ҳурмат ва ҳуқуқбузарликларга нисбатан муросасиз муносабатни

шакллантиради. Шу билан бирга, соғ‘лом турмуш тарзини тарғ‘иб қилиш орқали жисмоний фаоллик, то‘ғ‘ри овқатланиш ва зарарли одатлардан воз кечишга ундаш ко‘зда тутилади. Бундай комплекс ёндашув жамиятда соғ‘лом муҳитни қарор топтириш ва ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

(в) аҳолининг ижтимоий муаммоларини аниқлаш ва ҳал қилиш учун вилоят (туман, шаҳар) ҳокимларининг шахсий қабулларини о‘тказиш;

аҳолининг долзарб ижтимоий муаммоларини о‘з вақтида аниқлаш ва уларга ечим топишга қаратилган амалий чорани ифодалайди. Вилоят, туман ва шаҳар ҳокимларининг шахсий қабуллари фуқароларга о‘з муаммоларини бевосита раҳбариятга етказиш имконини беради. Бу жараён орқали аҳолининг турмуш шароити, иш билан таъминланиш, ижтимоий ҳимоя ва бошқа масалалар бо‘йича мурожаатлар о‘рганилади. Шахсий қабуллар масъул идораларнинг жавобгарлигини оширишга хизмат қилади. Натижада муаммоларни тезкор ва манзилли ҳал этиш, аҳоли ишончини мустаҳкамлашга эришилади.

(г) аҳолининг бандлигини таъминлаш, тадбиркорликка жалб қилиш, ижтимоий хизматлардан фойдаланиш имкониятини яратиш мақсадида меҳнат ярмаркалари, ҳуқуқий маслаҳатхоналар ташкил этиш;

«Ижтимоий профилактика ҳафталиги» доирасида маҳаллаларда амалга ошириладиган асосий вазифалардан бири аҳолининг бандлигини таъминлаш, уларни

тадбиркорликка жалб қилиш ҳамда ижтимоий хизматлардан фойдаланиш имкониятини яратишдан иборат. Ушбу вазифани амалга оширишда маҳалла еттилиги аввало маҳаллада ишсиз, вақтинча иши йо‘қ, кам даромадли ва ижтимоий ҳимояга муҳтож фуқароларни аниқлаб, уларнинг ро‘йхатини шакллантириши лозим. Аниқланган фуқароларни иш билан таъминлаш мақсадида туман (шаҳар) бандлик бо‘лими билан ҳамкорликда меҳнат ярмаркаларини ташкил этиш, корхона ва тадбиркорларни жалб қилган ҳолда мавжуд бо‘ш иш о‘ринлари ҳақида то‘лиқ маълумот бериш ҳамда иш жойларига йо‘лланмалар бериш ишлари олиб борилади. Шу билан бирга, о‘з ишини бошлаш истагида бо‘лган фуқароларга тадбиркорлик фаолиятини йо‘лга қо‘йиш, имтиёзли кредитлар, субсидия ва грантлардан фойдаланиш тартиблари тушунтирилиб, уларни банклар ва тегишли ташкилотлар билан bog‘лаш чоралари ко‘рилади. Маҳаллада ҳуқуқий маслаҳатхоналар ташкил этилиб, фуқароларга иш шартномаларини расмийлаштириш, тадбиркорликни ро‘йхатдан о‘тказиш, кредит олиш, ижтимоий нафақа ва имтиёзларни расмийлаштириш бо‘йича бепул ҳуқуқий тушунтиришлар берилади. Шунингдек, аҳолини «Темир дафтар», «Аёллар дафтари», «Ёшлар дафтари» орқали ко‘рсатиладиган ижтимоий хизматлар, касбга о‘қитиш курслари ва моддий ёрдам турлари билан қамраб олиш, зарур ҳужжатларни тайёрлашда амалий ёрдам ко‘рсатиш маҳалла еттилигининг муҳим вазифаларидан ҳисобланади. Мазкур ишлар орқали маҳаллада ишсизликни камайтириш, аҳолининг даромад манбаларини ошириш ва ижтимоий барқарорликни таъминлашга эришилади.

(д) тарғ‘ибот кампанияларига таниқли шахслар, хонандалар, актёрлар, спортчилар ва бошқа фаолларини кенг жалб қилиш.

Таниқли шахсларнинг иштирок этиши профилактика тадбирларининг очиқ, холис ва самарали о‘тишини таъминлайди. Улар кенг аудиторияга эга бо‘лгани сабабли ижтимоий хавфларнинг олдини олиш, адолат ва зо‘равонликсиз муносабат каби қадриятларни тарғ‘иб қилишда катта таъсир ко‘рсатади. Айниқса ёшлар орасида уларнинг намунаси профилактика хабарларининг тез ва кенг тарқалишига хизмат қилади. Шу орқали жамоатчилик эътибори жамланиб, ижтимоий ижобий хулқни шакллантиришга эришилади.